

УДК 021:316.74

Зотова В.А.,

директор бібліотеки

Київського університету імені Бориса Грінченка;

Матвійчук О.Є.,

доцент кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання

Інституту післядипломної педагогічної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДИНАМІКА ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Розглянуто загальні тенденції розвитку вишівських бібліотек як соціокультурних центрів. Проаналізовано соціокультурну складову діяльності бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка, відзначено позитивну соціокультурну динаміку.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, вузівська бібліотека, бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка.

Трансляція і поширення культури в суспільстві — основна функція кожного освітнього закладу і найперше університету. За багато століть свого існування університет змінював своє обличчя, зміст, форми і методи навчально-виховної діяльності. Від ретранслятора знань, накопичених у минулому, в середні віки — до центру національної культури та центру просвітництва через медіа і надання різноманітних послуг на сучасному етапі. Увесь цей час найважливішим структурним підрозділом університету була і залишається його бібліотека.

В останні роки бібліотека і духовна культура, бібліотека і збереження національної пам'яті, бібліотека та освіта є важливими аспектами діяльності кожної книгозбірні і безпосередньо стосуються місії бібліотек вищих навчальних закладів.

Стратегічне бачення вишівської бібліотеки, аналіз її сучасного стану і перспективних тенденцій розвитку здійснено в працях Н. Апшай, Н. Багрової, О. Башун, В. Волинець, В. Дригайло, Т. Єрьоменко, Н. Пасмор, І. Осипової. Дослідники відзначають, що магістральним напрямом розвитку вишівської бібліотеки є

інформатизація. У цьому процесі виділяють три основні складові — автоматизація бібліотечних процесів, формування електронних баз, опанування можливостей Інтернет-технологій [1]. Бібліотекознавці, застосовуючи функціональний підхід, вивчають вишівську бібліотеку у двох взаємопов'язаних аспектах — її функціонального впливу на освіту і функціонального впливу освіти на діяльність бібліотеки [1; 2].

Варто зазначити, що діяльність вишівської бібліотеки визначається не тільки обставинами у конкретному суспільстві, або у конкретному ВНЗ: в ній відображені етапи духовних і культурних пошуків людства. Ще з моменту появи перших бібліотек при вищих навчальних закладах, їх місія полягала в просвітництві не тільки студентства, але й більш ширшого прошарку населення. Для вишівських бібліотек, як висвітлено у дослідженні О.Д. Опаріної, характерним є відсутність одномірних стандартів, що є доцільним, оскільки кожен навчальний заклад має свою специфіку. Автор справедливо відзначає, що сучасна вишівська бібліотека не тільки супроводжує навчально-виховний процес студентства, але й активно включається в суспільні проекти [5].

Останніми роками значно посилилась не тільки інформаційна, але й соціокультурна функція бібліотек. Соціокультурна діяльність, на думку дослідників А. Соколова, Т. Кисельової, Р. Мотульського, Л. Бейліса, О.Є. Матвійчук, цілеспрямований, спеціально організований процес залучення людини до культурних цінностей суспільства і активного включення самої особистості в цей процес [4]. Соціокультурна діяльність різних інституцій освіти та культури формує та забезпечує також умови для проведення дозвілля та відпочинку. Гарним прикладом детального аналізу соціокультурної діяльності вишівської бібліотеки є результати дослідження: «Бібліотеки вищих навчальних закладів 1–2 рівнів акредитації Міністерства культури України на сучасному етапі: (за результатами дослідження, проведеного у 2012 р. бібліотекою Київського національного університету культури і мистецтв)» [2]. Проте, таких ґрунтовних досліджень не так вже й багато, як правило, це поодинокі публікації в різних фахових виданнях, збірниках конференцій.

Висвітлення для широкого загалу науковців і практиків досвіду соціокультурної діяльності бібліотеки Київського університету

імені Бориса Грінченка — одне із нагальних питань колективу бібліотеки. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка заснована в 1939 році як бібліотека Київського міського інституту вдосконалення вчителів. Основою фондів стала література курсів удосконалення вчителів, які функціонували протягом 1923–1933 рр. Із реорганізацією цього закладу в 1991 році бібліотека є структурним підрозділом Київського міжрегіонального інституту вдосконалення вчителів, який з 1993 року носить ім'я видатного українського письменника, педагога, фольклориста, громадського діяча Б.Д. Грінченка. З 2002 року у зв'язку з реорганізацією Київського міжрегіонального інституту вдосконалення вчителів, бібліотека увійшла до складу Київського міського педагогічного університету імені Б.Д. Грінченка. Із 2010 року це Київський університет імені Бориса Грінченка.

В результаті поетапного розвитку бібліотека змінювалась, трансформувалась, модернізувалась, набувала форм сучасної високотехнологічної інформаційної системи, яка на сьогодні включає: головне приміщення бібліотеки, бібліотеки-філії 4-х інститутів та Університетського коледжу.

Єдиний бібліотечний фонд становить більше ніж 300 тис. документів як на традиційних, так і на електронних носіях: підручників, навчальних посібників, монографій, дисертацій, авторефератів дисертацій, наукових збірників, матеріалів конференцій, художньої літератури, нотних, довідкових видань тощо. Особливу цінність становить фонд рідкісних видань (156 примірників), зокрема, Енциклопедичний словник Ф. Брокгауза і І. Ефрона 1896–1904 рр. видання, твори В. Шекспіра, І. Гете, Дж. Байрона мовою оригіналу, книги з педагогіки, датовані ХІХ ст.

Щорічно фонд бібліотеки поповнюється на 5 тисяч примірників, передплачується близько 200 комплектів (135 назв) періодичних видань [2].

У 2014 р. було затверджено новий перспективний план розвитку бібліотеки на 2014–2017 рр., у якому визначена стратегія її діяльності в умовах реформування та модернізації національної освіти. У плані зазначено, що діяльність бібліотеки узгоджена з основними стратегіями розвитку Університету, спирається на ключові цінності університетської спільноти та спрямована на створення сучасного інформаційно-освітнього середовища Університету, формування

сучасних бібліотечно-інформаційних ресурсів для мобільної наукової та освітньої роботи викладачів та студентів, розвиток публікаційної активності науковців Університету.

Перспективи розвитку бібліотеки базуються на поєднанні традиційних форм роботи та широкого впровадження сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, інформатизації бібліотечних процесів, забезпечення науково-методичного супроводу різних напрямів діяльності Університету.

Сучасна місія бібліотеки Університету полягає у сприянні цілісному розвитку гармонійної особистості, забезпеченню її навчальних, наукових, культурних потреб шляхом створення сучасного бібліотечно-інформаційного освітнього середовища Університету.

Одним з першочергових завдань університетської бібліотеки сьогодні є розвиток електронних ресурсів, а саме – створення електронної бібліотеки, заснованої на власних ресурсах і на доступі до якісної світової наукової інформації (віддалених ресурсів.) Бібліотека потужно і наполегливо працює над цим завданням, намагаючись забезпечити науковцям і студентам доступ до світового цифрового контенту.

До складу електронної бібліотеки входять:

Електронний репозиторій (EP), який відіграє важливу роль в інформаційному забезпеченні навчального процесу Університету. Тематичний склад ресурсу визначено відповідно до наукового і навчального процесів Університету. Електронна повнотекстова колекція становить понад **3500** назв книг, навчальних, навчально-методичних та довідкових видань. Доступ до електронної колекції здійснюється в локальній мережі університету <http://elib.kubg.edu.ua>

Інституційний репозиторій (IP). З 2013 р. бібліотека підтримує разом з науково-дослідною лабораторією інформатизації освіти Електронний архів наукових праць професорсько-викладацького колективу Університету. Основне призначення IP – накопичення, збереження, розповсюдження та забезпечення довготривалого та надійного доступу до наукових досліджень професорсько-викладацького складу, співробітників, аспірантів та студентів Університету.

Колекція IP налічує більше ніж 1500 наукових публікацій. Доступ до ресурсу здійснюється за адресою: <http://elib.kubg.edu.ua>, а також з сайту Університету або безпосередньо бібліотеки.

Електронні журнали Університету. Бібліотека підтримує паралельну електронну версію серіальних наукових видань Університету «Педагогічний процес», «Педагогічна освіта», «Літературний процес», «Освітологічний дискурс», «Неперервна професійна освіта», «Освітологія» та ін., які виставлені у відкритому доступі на сайті бібліотеки. Електронні версії наукової періодики бібліотека передає також до Всеукраїнської бази даних «Україніка наукова» яку формує і підтримує Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

Електронні повнотекстові колекції. «Рідкісні і цінні видання з фонду бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка» та «Борис Грінченко – вартовий слова» .

Імідж-колекція підручників та навчальних видань професорсько-викладацького колективу університету. Цю колекцію бібліотека започаткувала з метою популяризації наукового доробку викладачів Університету і своєчасного ознайомлення користувачів з новими надходженнями до фонду.

В останні десятиріччя суттєво змінилися форми і методи наукових комунікацій. Це зумовлено різними чинниками, у тому числі стрімким зростанням цін на передплату наукових видань, необхідністю прискорення обміну результатами наукових здобутків учених усього світу, впровадженням нових технічних засобів передачі та доступу до інформації.

Сьогодні бібліотека Університету намагається надавати викладачам і студентам якомога повніший доступ до світових інформаційних ресурсів.

Так, впродовж 2012–2013 рр. у бібліотеці було відкрито тестові доступи до повнотекстової бази даних наукової, учбової та художньої літератури:

- «БиблиоРоссия» www.bibliorossica.com
- Електронної бібліотеки ZNANIUM.com
- Повнотекстові бази даних ProGuest компанії «КОНЕК»

- Университетской библиотеки online
- ЕБ періодики Polpred.com

Огляд ЗМІ. Архів важливих публікацій, що збирається вручну. База даних з рубрикатором: 26 галузей / 600 джерел / 8 федеральних округів РФ / 235 країн і територій / головні матеріали / статті та інтерв'ю 3000 перших осіб. Щодня тисячі новин, повний текст російською мовою, мільйон кращих сюжетів інформагентств і ділової преси за 15 років. Пошук з налаштуваннями. Експорт в Word сотень статей в один клік. Інтернет-сервіси за галузями і країнам.

Електронна колекція EBSCO

Сьогодні Університетом передплачено потужний інформаційний ресурс *EBSCOhost*. Доступ до колекції можливий лише в локальній мережі Університету.

EBSCOhost — служба, що надає доступ до баз даних англomовних періодичних видань. Частина статей в базах надається у вигляді повних текстів, частина — тільки у вигляді анотацій (abstracts). В *EBSCO* включені як нові номери журналів, так і архів — для деяких видань — до 1950-х років.

Найбільш актуальними є колекції *Academic Search Premier*, *Buisness Source Premier* и *MasterFILE Premier*, у яких представлені журнали з педагогіки, освіти, економіки, менеджменту, соціології, політології, правознавства тощо.

Важливим засобом репрезентації бібліотеки у цифровому просторі є її WEB-сайт: <http://library.kubg.edu.ua>

Київський університет імені Бориса Грінченка Бібліотека

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Історія бібліотеки ❖ Структура ❖ Правила користування ❖ Події та новини ❖ Виставки 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ Індукування ❖ Віртуальне ДБО ❖ МБА ❖ Е-доставка документів ❖ Інтернет
<p> Інформація</p>	<p> Про бібліотеку</p>	<p> Ресурси</p>	<p> Послуги</p>
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Користувачам ❖ Науковцям ❖ Нові надходження ❖ Комплектування ❖ Оголошення ❖ Фотогалерея 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ Фонди бібліотеки ❖ Е-ресурси ❖ Періодика ❖ Наші видання ❖ Фахові видання 	

На сайті представлена вся інформація про бібліотеку – її інформаційні ресурси і послуги, які вона надає, події, що відбуваються в бібліотеці. Бібліотечний сайт постійно оновлюється, на ньому оперативно відображається вся інформація про її діяльність. Особлива увага приділяється розділу «Електронні ресурси».

На сайті Бібліотеки є навігатор з **ресурсів відкритого** доступу, де подано перелік відкритих електронних колекцій, інституційних репозитаріїв та баз даних:

- *DOAJ (Directory of Open Access Journals) E-LIS (E-Prints in Library and Information Science)* – директорія журналів вільного доступу. Надає доступ до повнотекстових рецензованих наукових журналів з усіх галузей знань та різними мовами.
- *CogPrints* – архів з психології, неврології, біології, лінгвістики, філософії та медицини, антропології та комп'ютерних наук.
- *Free Electronic Mathematics Journals* – посилання на електронні журнали з математики відомих університетських видавництва.
- *Hindawi Publishing Journals* – більше 100 рецензованих журналів із інженерії, математики, фізики, природничих наук та медицини у відкритому доступі.
- *InTech (Journals)* – 5 наукових журналів відкритого доступу.
- *Internet Public Library* – сервісний центр публічних послуг та навчальне середовище.

- *Journals4Free* — портал журналів з понад 7000 назв академічних журналів.
- *OAPEN — Open Access Publishing in European Networks* — Міжнародний проект відкритого доступу до монографій у галузі гуманітарних та соціальних наук.
- *ROAR (Registry of Open Access Repositories)* — доступ до репозитаріїв з усього світу.
- *Scientific Commons.org* — забезпечує вільний доступ до наукових робіт різноманітної тематики, опублікованих та розташованих у відкритих архівах усього світу.
- *SPN (Social Psychology Network)* — соціальна та навчальна мережа з психології.

Бібліотека Університету є не лише інформаційно-освітнім, а й культурно-виховним центром. Культурно-просвітницька діяльність спрямована на пропагування і розкриття через книгу загальнолюдських цінностей, історичної, духовної та культурної спадщини. Бібліотека веде активну виставкову роботу. Книжкові виставки — це експозиції до ювілеїв видатних письменників, вчених та діячів української і світової культури і науки.

До соціокультурних функцій бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка належать інформаційна, виставкова, просвітницька, науково-дослідна, представницька та консультативна, які спрямовані на формування ціннісних орієнтацій студентів, професорсько-викладацького складу, розвиток їх інформаційної культури, дослідження та репрезентація існуючих фондів бібліотеки, розвиток можливостей і функцій бібліотеки як культурного центру.

Співробітники бібліотеки реалізують функції соціокультурної діяльності за допомогою:

- організації книжкових виставок, відкритих переглядів нової літератури та віртуальних виставок нових надходжень;
- презентацій книг, зустрічей з відомими особистостями у сфері освіти і культури;
- проведення на базі читальних залів бібліотеки літературно-музичних вечорів, лекцій на актуальні для студентів теми, бесід, круглих столів, читацьких конференцій;
- організації експозицій творів мистецтва;
- діяльності творчого клубу друзів бібліотеки;

- дослідної роботи, спрямованої на виявлення і вивчення найбільш затребуваних відвідувачами бібліотеки джерел інформації з різних галузей знань;
- літературно-критичних та книгознавчих досліджень книжкових і журнальних фондів бібліотеки та публікацій результатів досліджень;
- організації та проведення екскурсій бібліотекою.

Всі ці інформаційно-просвітницькі заходи спрямовано для досягнення ефективності у забезпеченні навчального процесу, наукової діяльності, сприяння виховній роботі.

Щорічно в Університеті проводяться Міжнародні, Всеукраїнські наукові та науково-практичні конференції. Бібліотека здійснює інформаційний супровід цих заходів, у вигляді розгорнутих тематичних книжкових виставок та тематичних бібліографічних списків.

З «душею» підходять бібліотечні працівники до оформлення постійно діючих тематичних виставок літератури. Тільки за останні два роки підготовлено більше 100 книжкових виставок до ювілейних і пам'ятних дат, зокрема, «Україно, пам'ятай, світе, знай» — до 80 роковин Голодомору (1932–1933 рр.); «Вічний як народ»: до 200 річчя від дня народження Т. Шевченка; «Кращої, ніж рідна мова не буває»: до Дня української писемності та мови та ін.

У кожній з філій бібліотеки функціонує постійно діюча виставка, присвячена життю і діяльності Б.Д. Грінченка: «Письменник. Вчений. Громадський діяч» та «Більше працював, ніж жив».

Студенти і викладачі активно долучаються до проведення культурно-просвітницьких заходів. Варто відзначити такі як: презентація альманаху: «Рік Шевченка. Один день із життя генія», презентація видання українською мовою роману М. Шолохова «Тихий Дон», музично-літературна зустріч «Мелодія Шевченкової поезії», презентація видання Євгена Антощука «Знайомтеся, ваша пам'ять» тощо.

Колектив бібліотеки долучається і до загально університетських проєктів: створення музею Б. Грінченка, соціального проєкту «З Києвом і для Києва». Традиційними для університетської бібліотеки стала участь у підготовці та проведенні конкурсів читців, благодійної акції «Подаруй бібліотеці книгу» та ін.

Популяризація досвіду роботи бібліотеки спрямовує на постійний пошук презентаційних матеріалів: буклетів, листівок, висвітлення досвіду роботи у періодичних виданнях, збірниках наукових конференцій.

Окремим напрямом роботи бібліотеки є співпраця з громадськими організаціями, культурними центрами, зокрема, Українською бібліотечною асоціацією. Бібліотека активно співпрацює з академічними бібліотекам вищих навчальних закладів та національними книгозбірнями України: Національною парламентською бібліотекою, Національною бібліотекою ім. В.І. Вернадського, Національною історичною бібліотекою.

Як структурний підрозділ Університету бібліотека бере участь у Міжнародних виставках «Освіта та кар'єра», активно популяризує науковий доробок професорсько-викладацького колективу університету. Вся культурно-просвітницька діяльність бібліотеки прозора для користувачів завдяки постійному оновленню інформації на сайті бібліотеки.

Колектив бібліотеки постійно працює над створенням свого привабливого іміджу, намагається бути гідним осередком спілкування та творчості студентства, створює умови для подальшого їх власного розвитку та вдосконалення, тобто стає своєрідним культурно-дозвіллевим центром. Допомагає бібліотеці у цьому тісна співпраця з адміністрацією, професорсько-викладацьким колективом, студентською спільнотою, всіма структурними підрозділами Університету.

Діяльність бібліотеки щороку узгоджується з навчальним процесом в Університеті, побажаннями студентів та викладачів. Пріоритетними для функціонування бібліотеки є виконання Місії Університету — сприяти кожному в цілісному розвитку і лідерському становленні, служити людині, громаді, суспільству та дотримання Ключових цінностей: Людина, Громада, Довіра, Духовність, Лідерство-служіння, Відповідальність, Професіоналізм.

В останні роки власне у діяльності бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка простежується посилення соціокультурної динаміки. Цьому сприяє усвідомлення відповідальності як бібліотечних працівників так і всього колективу Університету, а також ім'я Людини, яке носить наш університет. Вивчення життєвого і творчого шляху Бориса Грінченка спрямовує викладачів

і студентів до інформування та ознайомлення широкого загалу людей про відомого просвітителя, вчителя, укладача *Словаря української мови*, письменника, поета, видавця. Працюючи в сільських школах, Борис Грінченко перш за все відкривав у ній бібліотеки, хати читальні, вивчав читацькі інтереси місцевих жителів, влаштовував голосні читання, обговорення книг, переписував книги і давав їх читати дорослим і малим, тобто фактично стояв біля витоків соціокультурної діяльності.

Таким чином, кожна вишівська бібліотека постійно перебуває в пошуку філософії співпраці із користувачами, наближенні своєї діяльності до їх потреб та інтересів. Найбільш вдалою складовою, яка розкриває роль бібліотеки в сучасному вищому освітньому закладі є соціокультурна діяльність. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка, використовуючи різноманітні форми та методи роботи, створює комунікативне середовище для спілкування молоді та стимулює творчі прагнення кожної особистості.

Проведений аналіз змісту роботи бібліотеки за останні роки засвідчив поступове зростання саме соціокультурної діяльності, що сприяє поглибленню інтеграції бібліотеки в освітні технології, розвитку її як середовища професійної соціалізації особистості.

Важливо, про що мріють усі співробітники нашої бібліотеки, щоб розуміння ролі культуротворчої місії бібліотеки студентським та викладацьким складом давало певний імпульс розвитку культури серед студентства, без яких неможливими стають зміни в українському суспільстві.

Джерела

1. Апшай Н. Функції бібліотеки вищого навчального закладу / Н. Апшай // Вісник Книжкової палати. — 2004. — № 7. — С. 40–41.
2. Бібліотеки вищих навчальних закладів 1–2 рівнів акредитації Міністерства культури України на сучасному етапі : (за результатами дослідження, проведеного у 2012 р.) / уклад. О.О. Скаченко. — К. : КНУКіМ, 2012. — 49 с.
3. Зотова В.А., Матвійчук О.Є. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка в інноваційному освітньому просторі / В.А. Зотова, О.Є. Матвійчук // Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності: матеріали міжнародної науково-

практичної конференції 17–18 жовтня 2013 р. — Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. — С. 60–68.

4. Матвійчук **О.Є.** Тенденції розвитку соціокультурної діяльності бібліотек / О.Є. Матвійчук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : **Зб. наук. праць наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. У 2-х т.** — Вип. 16 / за ред. проф.В.Г. Виткалова. — Рівне : РДГУ, 2010. — Т. 2. — С. 133–138.

5. Опарина **О.Д.** Социокультурная динамика университетской библиотеки / О.Д. Опарина. — Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2000/

Рассмотрены общие вопросы развития вузовских библиотек как социокультурных центров. Проанализирован социокультурный компонент деятельности библиотеки Киевского университета имени Бориса Гринченко, отмечена позитивная социокультурная динамика.

Ключевые слова: социокультурная деятельность, вузовская библиотека, библиотека Киевского университета имени Бориса Гринченко.

It is examined general issues of the development of university libraries as socio-cultural centers. It is analyzed socio-cultural component of the library at Borys Grinchenko Kyiv University, noted positive socio-cultural dynamics.

Key words: socio-cultural activities, university library, library at Borys Grinchenko Kyiv University.